

KRIZOVÝ PLÁN ŠKOLY

1. základní škola Hořovice

Komenského 1245

26801 Hořovice

Vypracoval: Mgr. Lenka Mazačová, školní metodik prevence

Schválil: Mgr. Radek Šumera, ředitel školy

Datum: 1.9.2024

Obsah

1. Návykové látky (NL).....	3
2. Alkoholické výrobky	5
3. Tabákové výrobky	7
4. Rizikové chování v dopravě	8
5. Poruchy příjmu potravy	9
6. Syndrom týraného dítěte – CAN, sexuální zneužívání.....	10
7. Šikana	12
8. Kyberšikana	17
9. Extremismus, rasismus, xenofobie, antisemitismus, homofobie.....	19
10. Vandalismus.....	19
11. Záškoláctví.....	20
12. Krádeže	21
13. Netolismus – závislostní chování.....	22
14. Sebepoškozování.....	23
15. Náboženská hnutí a sekty.....	24
16. Hazardní hraní.....	25
17. Rizikové sexuální chování	26
18. Příslušnost k subkulturám	27
19. Psychická krize/duševní onemocnění žáka	28
20. Sebevražedné jednání.....	29

Úvod

Krizový plán školy je uceleným manuálem doporučených postupů a možných řešení při výskytu rizikového chování žáků. Je závazným dokumentem pro všechny pracovníky školy při řešení krizových situací spojených s rizikovým chováním. Krizový plán vychází z Metodického pokynu MŠMT k primární prevenci rizikového chování u dětí a mládeže č. j. 21291/2010-28 a jeho příloh, a dále z Metodického pokynu MŠMT k prevenci a řešení šikany ve školách a školských poradenských zařízeních č. j. MSMT-21149/2016. V závěru dokumentu byl použit Krizový plán pro pozůstalou třídu od poradny Vigvam. Krizový plán je vytvořen v souladu se školním řádem a Preventivním programem školy. V rámci prevence rizikového chování je nutností, aby pedagogičtí pracovníci věnovali dostatečnou, ne-li zvýšenou pozornost jakýmkoliv změnám v chování nebo prospěchu jednotlivců nebo skupin žáků.

Prevence je naší školou zajišťována celoročně podle Preventivního programu školy, se kterým jsou seznámeni učitelé, žáci i zákonní zástupci. Preventivní program je zpracováván vždy na jeden školní rok školním metodikem prevence, podléhá kontrole České školní inspekce, je průběžně vyhodnocován a písemné vyhodnocení účinnosti jeho realizace za školní rok je součástí výroční zprávy o činnosti školy.

1. Návykové látky (NL)

Jedná se o užití/užívání, nadužívání, zneužívání a závislost na psychoaktivních látkách, které primárně působí na centrální nervovou soustavu a způsobují dočasné změny vědomí, nálad, vnímání a chování. Řadíme mezi ně: konopné drogy, těkavé látky, stimulační látky (nejznámější pervitin, kokain), opioidy, halucinogeny, zneužívání léků, nové syntetické drogy, kombinace návykových látek.

Doporučený postup při zjištění konzumace návykových látek ve škole:

- Pokud je žák přistižen při konzumaci návykových látek v prostorách školy, nebo v době školního vyučování či v rámci školních akcí, je nutné mu zabránit v další konzumaci.
- Návykovou látku je třeba žákovi zabavit za přítomnosti další osoby. K takovému účelu poslouží obálka – žák vloží NL za přítomnosti další osoby do obálky, obálku pedagogický pracovník zalepí a svým podpisem, podpisem svědka a žáka přes přelep zajistí objektivitu úkonu. Podle zdravotního stavu žáka případně ihned informuje zdravotnickou záchrannou službu. V případě, že není nutné volat rychlou záchrannou službu, sepiše o události záznam s vyjádřením žáka, a to za přítomnosti další osoby, a ihned informuje vedení školy. Tento záznam předá k založení školnímu metodikovi prevence.
- Pokud je žák pod vlivem NL do takové míry, že je ohrožen na zdraví a životě, zajistí škola nezbytnou předlékařskou první pomoc a volá zdravotnickou záchrannou službu a Policii ČR, pokud ji nevolala již dříve.
- Jestliže akutní nebezpečí nehrozí, informuje pedagogický pracovník zákonné zástupce žáka.
- S ohledem na to, že pod vlivem NL není žák způsobilý k pobytu ve škole, je nutné, aby si jej převzali zákonní zástupci. Jestliže si jej nemohou zákonní zástupci převzít, může tak po jejich souhlasu učinit jiná osoba blízká. V případě, že nelze zákonné zástupce informovat nebo si odmítnou pro žáka přijet, požádá škola o součinnost Policii ČR a OSPOD.

- Zákonnému zástupci ohlásí škola skutečnost, že nezletilý žák konzumoval NL ve škole i v případě, kdy je žák schopen účasti na další výuce. Zákonný zástupce má právo se vyjádřit (písemně) k této skutečnosti a postupu školy.
- Současně škola za podmínek stanovených v § 6 zák. č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, splní oznamovací povinnost k OSPOD. Oznamovacím místem je příslušný odbor obce s rozšířenou působností podle místa bydliště žáka.
- Školní metodik prevence poskytne žákovi a jeho zákonným zástupcům základní informace o možnostech využití odborné pomoci a předá kontakty na odbornou pomoc při řešení takové situace.
- Z konzumace NL ve škole je třeba vyvodit kázeňské opatření stanovené školním řádem.
- Zákon č. 65/2017 Sb., o ochraně zdraví před škodlivými účinky návykových látek, ve znění pozdějších předpisů, stanovuje problematiku testování při důvodném podezření na požití návykové látky, ale je nutné si uvědomit, že testování žáků a studentů pedagogickými pracovníky v podstatě není možné.

Distribuce návykových látek ve škole

Distribuce NL je považována v České republice za protiprávní jednání splňující znaky trestného činu. Množství, které žák distribuuje, není rozhodující. V případě, že má pracovník školy důvodné podezření, že ve škole došlo k distribuci NL, musí škola o této skutečnosti vždy informovat místně příslušné oddělení Policie ČR, jelikož se jedná o podezření ze spáchání trestného činu a je zde z hlediska trestního zákoníku povinnost takovému jednání zamezit. Vzhledem k tomu, že pedagogický pracovník nemůže takovou látku vyhodit nebo jinak znehodnotit, je nutné kontaktovat Policii ČR.

Přechovávání návykových látek ve škole

Přechovávání návykových látek je protiprávním jednáním. Podle množství, které u sebe žák v danou chvíli má, je toto protiprávní jednání blíže stanoveno jako přestupek, nebo v

případě množství většího než malého jako trestný čin. Toto množství nebude mít žádný vliv na kázeňský postih, který určuje školní řád.

- Pedagogický pracovník nerozhoduje, o jaký typ porušení zákona se jedná, a zda se žák dopustil přestupku, nebo trestného činu. Protiprávnost jednání specifikuje policejní orgán.
- V případě podezření, že žák u sebe přechovává NL, je nutné tuto látku zajistit a předat ji Policii ČR. Pedagogický pracovník není oprávněn takovou látku zlikvidovat nebo předávat zákonným zástupcům. Jestliže by tak postupoval, dopustil by se protiprávního jednání.
- Jestliže se tohoto jednání dopustila osoba mladší 18 let nebo bylo namířeno proti osobě mladší 18 let, informuje škola také zákonného zástupce a OSPOD v obci s rozšířenou působností.

2. Alkoholické výrobky

Alkohol je u nás společensky tolerovanou návykovou látkou a v ČR je vůbec dlouhodobě nejužívanější látkou. Účinky alkoholu závisejí především na charakteristice konzumenta a zkonsumovaném množství. Děti a dívky jsou obecně k intoxikaci citlivější.

Nález alkoholu u žáka

- Pokud si žák nebo student **přinesl do školy alkohol**, jde o porušení školního řádu.
- Žákovi škola není oprávněna prohledávat osobní věci.
- Škola spolupracuje s rodiči (zákonnými zástupci žáka).
- Je vhodné zjistit, od koho žák alkohol získal:
 - Jestliže žák uvede, že alkohol zakoupil v obchodě, je namístě vyrozumět Policii ČR nebo obecní policii o tom, že dochází k prodeji alkoholu osobám mladším 18 let, aby bylo provedeno šetření. Pokud pedagogický pracovník zjistí, že žák má u sebe alkohol, může jej vyzvat, aby se ho zbavil nebo ho odložil, zároveň je možné uplatnit kázeňské postihy podle školního řádu.

- Jestliže žák uvede, že **alkohol přinesl z domova**, je rozhodně vhodné událost probrat s rodiči žáka a upozornit je na to, že by měli zabránit tomu, aby se žák k alkoholu dostal, neboť rodiče jsou zodpovědní za jeho výchovu.
- V případě, že se situace bude opakovat, je vhodné oznámit věc orgánu sociálně-právní ochrany dětí k provedení šetření v rodině.
- Jestliže se jedná o opakovaně nespolupracující zákonné zástupce, je vhodné řešit situaci, kdy žák přinesl alkohol z domu, přímo s Policií ČR. Lze podat oznámení vedoucí k prošetření, zda nedochází k páchání trestné činnosti v rodině žáka nebo studenta.

Konzumace alkoholických výrobků

- Jestliže je žák přistižen při konzumaci alkoholických nápojů v prostorách či areálu školy nebo v době školního vyučování či na školních akcích, bude alkoholický nápoj žákovi zabaven, aby nemohl v konzumaci pokračovat.
- V případě, že je žák pod vlivem alkoholu do takové míry, že je ohrožen na zdraví a životě, zajistí škola nezbytnou předlékařskou první pomoc a volá zdravotnickou záchrannou službu.
- Jestliže akutní nebezpečí nehrozí, oznámí pedagogický pracovník celou událost školnímu metodikovi prevence, třídnímu učiteli žáka a vedení školy.
- Třídní učitel celou událost oznámí zákonnému zástupci žáka (telefonicky či při osobní schůzce ve škole).
- Školní metodik prevence o události sepíše stručný záznam s vyjádřením žáka.
- Jestliže žák není schopný pokračovat ve vyučování, informuje škola ihned zákonného zástupce žáka a vyzve jej, aby si žáka ihned odvedl, jelikož není zdravotně způsobilý k pobytu ve škole. Jestliže není zákonný zástupce dostupný, vyrozumí škola orgán sociálně-právní ochrany dětí.
- Třídní učitel informuje zákonného zástupce žáka a žákovi je udělen kázeňský postih dle školního řádu.
- V případě opakované konzumace alkoholických výrobků žákem informuje škola OSPD.

- Podobný postup zvolí pedagogický pracovník i v případě příchodu žáka do školy nebo na školní akci pod vlivem alkoholu, kdy nelze prokázat, zda žák konzumoval alkohol ve škole.

3. Tabákové výrobky

Mezi nejčastěji užívané formy tabákových a nikotinových výrobků patří: cigareta, doutník, dýmka, vodní dýmka, tabák, elektronické cigarety, nikotinové sáčky.

Děti a mladiství užívají tabákových výrobků a nikotinových sáčků jako:

- experimentování
- příležitostné užívání – méně než 1 cigareta/ 1 užití týdně
- pravidelné užívání – alespoň 1 cigareta / 1 užití týdně
- denní užívání – alespoň 1 cigareta / 1 užití denně

Konzumace tabákových výrobků

- V případě zjištění kouření u dětí a žáků v areálu školy nebo na mimoškolní akci v rámci plnění školní docházky je třeba vyrozumět pedagogického pracovníka, který následně informuje zákonného zástupce.
- Pedagogický pracovník (třídní učitel, vychovatel, školní metodik prevence) podle závažnosti situace promluví nejprve s daným žákem (informuje o porušení školního řádu, případně udělí výchovná opatření, sdělí žákovi konkrétní rizika, předá relevantní informace a motivuje k nekouření), následně se obrátí na rodiče.
- Téma je potřeba s rodiči diskutovat citlivě (experimentování s tabákem je v dospívání přirozené), snažit se poskytnout relevantní informace včetně konkrétních rizik, která v případě kouření žákovi hrozí.
- Pedagogický pracovník může zákonným zástupcům dále poskytnout odkazy na další informace nebo odborné poradenské služby (např. Národní linku pro odvykání kouření). Cílem je situaci řešit primárně na úrovni učitel–žák–rodič.
- Pokud rodiče užívání tabáku u žáka dlouhodobě nereflektují a opakovaně s pedagogickým pracovníkem/školou nespolupracují, je možné v krajním případě kontaktovat OSPOD.

- Jestliže žáci kouří mimo prostory školy (např. v parku) mimo plnění povinné školní docházky, pedagogický pracovník neuděluje výchovná opatření. Může o tom informovat rodiče nebo provést krátkou intervenci u konkrétního žáka.

Nález tabákových výrobků

- Pokud pedagogický pracovník u žáků ve škole či na mimoškolní akci najde tabákové výrobky (včetně elektronické cigarety), ohlašuje tuto skutečnost rodičům žáka.
- Pedagogický pracovník nesmí žáky prohledávat.
- Pedagogický pracovník ve škole či na mimoškolní akci může žáka vyzvat k odevzdání těchto tabákových výrobků (nesmí je však bez souhlasu zabavit) nebo může volně položené tabákové výrobky odstranit z dosahu žáků.
- Jestliže pedagogický pracovník zajistí u žáka tabákové výrobky, měl by s nimi postupovat tak, jak je upraveno ve školním řádu, vhodným postupem je předat proti podpisu rodičům žáka.
- Dokument o navrácení tabákového výrobku rodičům žáka přiloží školní metodik prevence k zápisu o jeho zajištění.

4. Rizikové chování v dopravě

Jedná se o takové chování v dopravě, které vede k dopravním kolizím jejichž následkem je úraz nebo úmrtí. Rizikové chování může být zapříčiněno vlivem návykových látek, neznalostí dopravních předpisů nebo osobnostními faktory (agresivní jednání, vyhledávání vzrušujících zážitků, deprese, přeceňování vlastních schopností).

Doporučený postup:

- Škola začlení dopravní výchovu do základního vzdělávání (praktický výcvik na dopravním hřišti, dopravní besedy v prostorách školy).
- Škola poskytne informace zákonným zástupcům žáků (na třídních schůzkách, důležité webové stránky atd.).

- Pedagogové seznámí žáky s rizikovým chováním v dopravě (chování v rozporu s oficiálními pravidly silničního provozu, agresivní chování, neočekávané chování).
- Škola se snaží předcházet nehodám (selhání dopravního systému), úrazům, ztrátám na životech, materiálním škodám, psychickým traumatům, negativním ekonomickým dopadům (např. jako důsledku dopravního kolapsu), ničení životního prostředí.

5. Poruchy příjmu potravy

Mentální anorexii, bulimii a psychogenní přejídání považujeme za onemocnění, pro které je charakteristické extrémní, až život ohrožující omezování příjmu potravy nebo přejídání spojené se zvracením. Často jsou spojeny s jinými psychickými poruchami.

Doporučený postup:

- Zaměstnanec školy informuje třídního učitele a školního metodika prevence v případě, že si všimne znaků poruch příjmu potravy (změny v chování žáka, výrazné hubnutí, zvracení, sebepoškozování).
- Třídní učitel nebo školní metodik prevence provede rozhovor se žákem.
- Třídní učitel pozve do školy zákonné zástupce žáka a nabídne jim odbornou pomoc či konzultaci se školním metodikem prevence. Školní metodik prevence následně předá kontakty na odborná pracoviště
- Škola nabídne žákům alternativní volnočasové aktivity.
- Škola nabídne žákům besedy (profesionální externí lektor) na dané téma – preventivní program.

Kontakty, na které je možné se obrátit:

- Jednotka specializované péče pro PPP PK VFN (Ke Karlovu 11, Praha 2, 224965353)
- Dětská psychiatrická klinika (V úvalu 84/1, 15000 Praha 5, tel: 224 433 400)
- Anabell – občanské sdružení (posta@anabell.cz)
- Krizové centrum RIAPS (Chelčického 39, Praha 3, 222 58 06 97)

- Linka důvěry
- Síť organizace STOB (redukce nadváhy – programy pro rodiny)
- Fórum zdravé výživy: www.fzv.cz

6. Syndrom týraného dítěte – CAN, sexuální zneužívání

Dítě je, které je přímou obětí nebo svědkem násilí na svých blízkých je nejčastěji poškozováno vlastní rodinou, ať už fyzickým nebo psychickým týráním. Je jedno, jestli je dítě svědkem nebo obětí, dopady jsou srovnatelné. Násilí, kterým je dítě ohroženo, může mít různé formy: fyzické, psychické, ekonomické a sociální násilí, zanedbávání, sexuální zneužívání, latentní násilí a digitální násilí (kybernásilí). Dítě může být současně ohroženo více formami násilí. Znaky možného ohrožení násilím.

Fyzické znaky:

- poranění na kůži (modřiny, šrámy, řezné rány, popáleniny, škrábance, otoky, lysiny)
- zranění neodpovídající jejich vzniku (dle podaného vysvětlení)
- nošení oblečení neodpovídajícímu počasí
- poranění v oblasti intimních partií
- časté bolesti břicha a nevolnost, časté bolesti hlavy
- těhotenství u dívek mladších 15 let
- neléčené zdravotní problémy
- celkově špatný fyzický stav (hlad, únava, apatie), zanedbaná hygiena těla a oblečení

Projevy špatného zacházení v chování:

- pravidelná neúčast na školních akcích
- vyhýbání se převlékání nebo TV
- neúčast na školních obědech, stravovací návyky, svačiny
- přehnané emoční reakce
- přístup k výzvám nebo vyrovnávání se s neúspěchem
- neochota jít domů / strach z rodinných příslušníků
- sebepoškozování, sebevražedné chování, ubližování zvířatům

Komunikace se žákem podle Karty KID

- najít si čas a klidné prostředí k rozhovoru
- nechat si vysvětlit, co se děje nebo se dělo
- ujištění, že projevené emoce i ochota promluvit si, jsou v pořádku
- ujištění o důvěře ve slova dítěte
- respekt soukromí, tělesné integrity a důstojnosti
- otázka, zda se cítí doma v bezpečí
- vysvětlení, co se bude dít dál, pravdivé odpovědi na všechny otázky

Doporučený postup:

- pokud si některý ze zaměstnanců školy všimne a odhalí nějaké stopy týrání dítěte (změny v chování dítěte, fyzické známky vypovídající o násilném zacházení s dítětem, náhlé podstatné zhoršení prospěchu žáka, problémy ve vztazích se spolužáky), informuje vedení školy a školního metodika prevence.
- Třídní učitel/ pedagog naváže s dotyčným žákem osobní kontakt – rozhovor zeširoka, k problému až postupně. Pokud se žák odmítne svěřit, je na místě se obrátit na pedagogicko-psychologickou poradnu, nebo nabídne pedagog možnost kontaktovat Linku bezpečí.
- Třídní učitel by měl pozvat do školy zákonného zástupce žáka - pedagog by měl po rodiči chtít, aby pouze okomentoval to, jak si vysvětluje problémy, které učitel u žáka vyzoroval. Může tak i zjistit, že skutečnou příčinou žákova neobvyklého chování nemusí být domácí týrání. V opačném případě může být zájem školy o osud žáka pro zákonného zástupce dostatečnou výstrahou k tomu, aby si uvědomil, že další ubližování žákovi by mohlo mít pro něj vážné následky. Pedagog může z chování rodiče nepřímo poznat, zda v rodině k týrání dochází. Rozumný rodič, nebo zákonný zástupce, který svému dítěti nijak neubližuje, by měl uvítat činnost školy, která se ho snaží upozornit na to, že jejich dítě má nejspíš nějaký problém a je i ochotna mu při jeho řešení pomoci.
- Jestliže se situace u pravděpodobně týraného žáka nezlepšuje, třídní učitel informuje OSPOD (nekontaktujeme-li orgány činné v trestním řízení, v případě, že už jsme se hodnověrným způsobem dozvěděli o týrání svěřené osoby, můžeme být dle trestního

zákoníku sami pachatelé trestného činu - nepřekažení trestného činu a neoznámení trestného činu). O této skutečnosti informuje vedení školy a školního metodika prevence.

Sexuální zneužívání

- Jestliže se pedagog dozví o sexuálním zneužívání žáka osobně od něj, z ankety nebo se skutečnost dozví od spolužáků, školní metodik prevence/pedagog naváže s žákem kontakt. Zde je nutné přesvědčit žáka, aby se svěřil učiteli sám. Skutečnost oznámí vedení školy.
- Pedagog vede rozhovor, při kterém žáka nechá volně mluvit, nic nevyšetřuje. Ocení, že se na něj žák obrátil a ujistí ho o tom, že mu chce pomoci a pomůže. Vhodným způsobem sdělí žákovi, že tuto skutečnost musí bezpodmínečně ohlásit na policii.
- Jestliže se zneužívání dopouští rodič, není žádoucí jej informovat. Jestliže má pedagog jistotu, že byl spáchán trestný čin, má ze zákona povinnost vše oznámit policii. Pokud má pouze podezření, je povinen nahlásit tuto skutečnost na OSPOD.

7. Šikana

Šikana je formou násilí (agrese), při jejímž výskytu dochází k narušení pocitu bezpečí žáka/žáků nebo pedagoga. Její charakteristikou je nepoměr sil, bezmocnost oběti, nepříjemnost útoku pro oběť a samoučelnost agrese. Škola musí posoudit a odhadnout závažnost situace. Je důležité vzít v úvahu, že celá situace může být zcela odlišná, než jak se jeví. Proto je důležité nevynášet unáhlené úsudky. Škádlení nebo agrese, které nemá znaky šikanování, a kde chybí nepoměr sil, se nepovažuje za šikanování. Ve chvíli, kdy se žák neumí nebo nemůže bránit agresí, cítí se bezradný a bezmocný, a přesto agrese nebo škádlení pokračuje, poté toto jednání přerůstá v šikanu.

Pro vyšetřování počáteční šikany (se standardní formou) se škola řídí tímto postupem:

1. Posouzení a odhadnutí závažnosti.
2. Rozhovor s těmi, kteří na šikanování upozornili a s oběťmi.
3. Nalezení vhodných svědků.

4. Individuální, případně konfrontační rozhovory se svědky (nikoli však konfrontace obětí a agresorů).
5. Zajištění ochrany obětem.
6. Rozhovor s agresory, případně konfrontace mezi nimi.
7. Řešení problému se zákonnými zástupci žáků
8. V případě potřeby kontaktovat PPP či odbor sociálních věcí a zdravotnictví MÚ Hořovice
9. Přijetí opatření školy k nápravě šikany (antistresové programy, zákaz používání mobilních telefonů, zvýšené dohledy nad žáky, preventivní programy ve třídách s odborníky na šikanu, mimořádné třídní schůzky)

Při vyšetřování pokročilé formy šikany postupuje škola následovně:

1. Bezprostřední záchrana oběti.
2. Spolupráce s odborníky ze specializovaných pracovišť.
3. Zabránění domluvě agresorů na křivé výpovědi.
4. Pokračující pomoc a podpora oběti.
5. Nahlášení policii a dalším institucím.
6. Vlastní vyšetřování.
7. Řešení problému se zákonnými zástupci žáků.

V rámci první pomoci je nutné při pokročilých, brutálních a kriminálních šikanách spolupracovat s dalšími institucemi a orgány, a to zejména s pedagogicko-psychologickou poradnou, střediskem výchovné péče, orgánem sociálně-právní ochrany žáka, Policií ČR.

V případě negativních dopadů šikanování na oběť je nutné zprostředkovat jí péči pedagogicko-psychologické poradny, střediska výchovné péče, speciálně pedagogického centra nebo dalších odborníků – klinických psychologů, psychoterapeutů nebo psychiatrů.

Po vyřešení případů šikany škola uplatňuje tato výchovná opatření:

Doporučuje se dále pracovat s agresorem (jeho náhled na vlastní chování, motivy, rodinné prostředí). V případě potřeby mu zprostředkovat péči pedagogicko-psychologické poradny, střediska výchovné péče nebo jiných odborníků – klinických psychologů, psychoterapeutů nebo psychiatrů.

Pro potrestání agresorů lze užít i následující běžná výchovná opatření:

- Napomenutí a důtka třídního učitele, důtka ředitele.
- Snížení známky z chování.
- Převedení do jiné třídy.

Pro napravení situace ve skupině je potřeba pracovat s celým třídním kolektivem. Je nezbytné vypořádat se i s traumaty těch, kteří přihlíželi, ale nezasáhli (mlčící většina). V mimořádných případech se užijí další opatření:

- Ředitel školy doporučí rodičům dobrovolné umístění žáka do pobytového oddělení SVP, případně doporučí realizovat dobrovolný diagnostický pobyt žáka v místně příslušném diagnostickém ústavu.
- Ředitel školy podá návrh orgánu sociálně-právní ochrany žáka k zahájení práce s rodinou, případně k zahájení řízení o nařízení předběžného opatření či ústavní výchovy s následným umístěním v diagnostickém ústavu.

Příklady nepřímých a přímých znaků šikanování – informace pro učitele

a) Nepřímé (varovné) znaky šikanování mohou být:

- Žák je o přestávkách často osamocený, ostatní o něj nejeví zájem, nemá kamarády.
- Při týmových sportech bývá jedinec volen do mužstva mezi posledními.
- O přestávkách vyhledává blízkost učitelů.
- Má-li žák promluvit před třídou, je nejistý, ustrašený.
- Působí smutně, nešťastně, stísněně, mívá blízko k pláči.
- Stává se uzavřeným.
- Jeho školní prospěch se někdy náhle a nevysvětlitelně zhoršuje.
- Jeho věci jsou poškozené nebo znečištěné, případně rozházené.
- Má zašpiněný nebo poškozený oděv.
- Stále postrádá nějaké své věci.
- Odmítá vysvětlit poškození a ztráty věcí nebo používá nepravděpodobné výmluvy.
- Mění svoji pravidelnou cestu do školy a ze školy.

- Začíná vyhledávat důvody pro absenci ve škole.
- Má odřeniny, modřiny, škrábance nebo řezné rány, které nedovede uspokojivě vysvětlit.
- (Zejména je třeba věnovat pozornost mladším žákům nově zařazeným do třídy, neboť přizpůsobovací konflikty nejsou vzácností!)

b) Přímé znaky šikanování mohou být např.:

- Posměšné poznámky na adresu žáka, pokořující přezdívka, nadávky, ponižování, hrubé žerty na jeho účet. Rozhodujícím kritériem je, do jaké míry je daný žák konkrétní přezdívkou nebo "legrací" zranitelný.
- Kritika žáka, výtky na jeho adresu, zejména pronášené nepřátelským až nenávistným, nebo pohrdavým tónem.
- Nátlak na žáka, aby dával věcné nebo peněžní dary šikanujícímu nebo za něj platil.
- Příkazy, které žák dostává od jiných spolužáků, zejména pronášené panovačným tónem, a skutečnost, že se jim podřizuje.
- Nátlak na žáka k vykonávání nemorálních až trestných činů či k spoluúčasti na nich.
- Honění, strkání, šťouchání, rány, kopání, které třeba nejsou zvlášť silné, ale je nápadné, že je oběť neoplácí.
- Rvačky, v nichž jeden z účastníků je zřetelně slabší a snaží se uniknout.

Příklady nepřímých a přímých znaků šikanování – informace pro rodiče

- Za dítětem nepřicházejí domů spolužáci nebo jiní kamarádi.
- Dítě nemá kamaráda, s nímž by trávilo volný čas, s nímž by se telefonovalo apod.
- Dítě není zváno na návštěvu k jiným dětem.
- Nechuť jít ráno do školy (zvláště když dříve mělo dítě školu rádo). Dítě odkládá odchod z domova, případně je na něm možno při bedlivější pozornosti pozorovat strach. Ztráta chuti k jídlu.

- Dítě nechodí do školy a ze školy nejkratší cestou, případně střídá různé cesty, prosí o odvoz autem.
- Dítě chodí domů ze školy hladové (agresoři mu berou svačinu nebo peníze na svačinu).
- Usíná s pláčem, má neklidný spánek, křičí ze snu, např. "Nechte mě!"
- Dítě ztrácí zájem o učení a schopnost soustředit se na ně.
- Dítě bývá doma smutné či apatické nebo se objeví výkyvy nálad, zmínky o možné sebevraždě. Odmítá svěřit se s tím, co ho trápí.
- Dítě žádá o peníze, přičemž udává nevěrohodné důvody (například opakovaně říká, že je ztratilo), případně doma krade peníze.
- Dítě nápadně často hlásí ztrátu osobních věcí
- Dítě je neobvykle, nečekaně agresivní k sourozencům nebo jiným dětem, možná projevuje i zlobu vůči rodičům.
- Dítě si stěžuje na neurčité bolesti břicha nebo hlavy, možná ráno zvrací, snaží se zůstat doma. Své zdravotní obtíže může přehánět, případně i simulovat (manipulace s teploměrem apod.).
- Dítě se vyhýbá docházce do školy.
- Dítě se zdržuje doma víc, než mělo ve zvyku.

Kontakty:

- Sdružení Linka bezpečí: 116 111 (www.linkabezpeci.cz)
- Krizová tel. linka k šikaně: 286 881 059 / 774 089 181
- Společenství proti šikaně: www.sikana.org
- Internet poradna: www.internetporadna.cz
- Dotazy ohledně šikany přímo na MŠMT: prevence@msmt.cz

8. Kyberšikana

Formou agrese jsou v případě kyberšikany informační a komunikační technologie (počítač, mobil, tablet a další komunikační nástroje) a dochází k ní opakovaně. Oběť se nedokáže účinně bránit útokům, existuje mocenská nerovnováha. Kyberšikana má mnohem větší dosah, který zhoršuje prožívání oběti (v prostředí internetu jsou tisíce lidí a ti všichni se mohou zapojit). Může vzniknout také nezáměrně jako 10 nevhodný vtip, který se v on-line prostředí vymyká kontrole. Často je zaměňována s termínem on-line obtěžování, pro něž jsou charakteristické jednorázové útoky následované dočasným dopadem.

Doporučený postup:

- V případě podezření na kyberšikanu bude škola při šetření spolupracovat s OSPOD a Policií ČR.
- Třídní učitel by měl zajistit ochranu oběti – kontaktuje operátora mobilní sítě nebo zřizovatele webových stránek.
- Zajistí dostupné důkazy s podporou IT kolegy.
- Důkladně vyšetří a žádá odbornou pomoc externího pracovníka, kontaktuje a spolupracuje s webovým prostředím, ve kterém ke kyberšikaně došlo.
- Ukládá opatření – dle závažnosti prohřešku a důsledků, které agresor způsobil.
- Pedagog informuje a poučí rodiče – oběti a kyberagresora, postupy a zásady jsou stejné jako u šikany, nabídnout rodičům kontakty (policie, OSPOD, PPP, právní zástupce, ...).
- Pedagog žádá konečný verdikt a informace – konečné stanovisko všech zainteresovaných institucí a dalších subjektů.
- Kázeňský postih podle školního řádu
- Pedagog doporučí oběti/rodičům ukončit komunikaci, blokovat účastníka, neodpovídat, mluvit o tom, co se jim děje – poradit se s někým blízkým, oznámit útok, ukládat důkazy, vyhledat pomoc, žádat konečný verdikt
- Pokud má pedagog jistotu, že byl spáchán trestný čin, oznámí tuto skutečnost na Policii ČR, v případě podezření na spáchání trestného činu má povinnost nahlásit tuto skutečnost OSPOD.

Vhodný postup pro oběť kyberšikany:

(Jednotlivé body na sebe nemusí přesně navazovat, např. žák může oznámit útok dospělé osobě již v prvotních fázích).

- 1. Zachovat klid** – nechovat se ukvapeně.
- 2. Uschovat si důkazy** – uschovat a vystopovat veškeré důkazy kyberšikany (SMS zprávy, e-maily, zprávy z chatu, uložit webové stránky apod.). Na základě těchto důkazů může být proti útočníkovi či útočníkům zahájeno šetření.
- 3. Dále s pachatelem nekomunikovat** – nekomunikovat s útočníkem, nesnažit se ho žádným způsobem odradit od jeho počínání, nemstít se, nevyhrožovat. Cílem útočníka je vyvolat u oběti jakoukoliv reakci.
- 4. Blokovat útočníka a blokovat obsah, který rozšiřuje** – pokusit se zablokovat pachateli přístup k účtu nebo telefonnímu číslu oběti a je-li to v dané situaci možné, i k nástroji, pomocí kterého své útoky realizuje.
- 5. Identifikovat pachatele**, pokud to žádným způsobem neohrozí oběť.
- 6. Oznámit útok dospělým** (rodiče, učitelé) – svěřit se blízké osobě. Pro uchování důkazů oslovit někoho, kdo má vyšší IT dovednosti. Kontaktovat školu a specializované instituce (PPP, SVP, Policie ČR, intervenční služby specializující se na řešení kyberšikany, psychology apod.).
- 7. Vyhledat pomoc u specialistů** – kontaktovat specializované organizace, poradny, či případně Policii ČR.
- 8. Žádat konečné stanovisko** (v případě řešení situace školou) – po prošetření celého případu trvat na konečném stanovisku všech zainteresovaných institucí.

9. Extremismus, rasismus, xenofobie, antisemitismus, homofobie

Žák, který jedná extremisticky, vědomě koná ve prospěch ideologií, které směřují proti základům demokracie. Rasistické chování se vyznačuje přisuzováním mentálních a psychických schopností a dovedností skupinám podle rasové nebo národnostní příslušnosti. Antisemitské chování je zaměřeno proti židovské menšině. Extremismus ve své podstatě potlačuje svobodu.

Doporučený postup:

- Pedagog, školní metodik prevence nebo třídní učitel zjistí hloubku extremistického přesvědčení či xenofobních, rasistických nebo antisemitských postojů u jednotlivců.
- Školní metodik prevence zjistí rozšíření uvedených postojů v kolektivu třídy a ve škole.
- Školní metodik prevence ve spolupráci s ostatními pedagogy školy diskutují o problémech souvisejících s uvedenými postoji s cílem zjistit jejich příčinu.
- Škola nabídne žákům alternativní aktivity pro volný čas.
- Pedagogové zaměří výuku na dané téma. Je třeba okamžitě a razantně vystoupit proti projevům intolerance mezi žáky vyvolanými uvedenými názory a postoji.
- Školní metodik prevence pozve experty k besedě s žáky.
- Třídní učitel informuje rodiče žáků v případě zjištění hlouběji zakotvených postojů a nabídne jim spolupráci.
- Školní metodik prevence či třídní učitel informuje Policii ČR v případě závažných problémů a projevů (především se známkami násilí).

10. Vandalismus

Ve školním prostředí je nejčastější formou protiprávního jednání právě krádež nebo ničení veřejného i soukromého majetku (ve škole se jedná o školní majetek nebo věci spolužáků), který pachateli nepřinese žádné materiální obohacení a chybí motiv. Vandalismus se projevuje také chováním namířeným proti jednotlivci nebo skupině a jejich majetku a řadíme sem i sprejerství, které může být také kreativním vyjádřením sebe sama. Často je páchán ve skupinách a vrstevnických partách.

Doporučený postup:

- Jakmile vznikne škoda na školním majetku, třídní učitel či zaměstnanec školy – svědek události, informuje vedení školy a školního metodika prevence, který následně vyhotoví záznam o události a pokusí se odhalit viníka.
- Je-li znám viník a škoda byla způsobena svévolně či z nedbalosti, pak třídní učitel informuje zákonného zástupce žáka a vymáhá nápravu nebo odpovídající finanční náhradu. Náhradu úmyslně způsobené škody důsledně vymáhá po tom, kdo ji způsobil.
- V případě, že se jedná o škodu většího rozsahu a ten, kdo ji způsobil, není ochotný škodu nahradit, pak školní metodik prevence vyrozumí Policii ČR a oznámí podezření ze spáchání přestupku proti majetku, případně trestného činu majetkové povahy.

11. Záškoláctví

Záškoláctvím je myšlena neomluvená absence žáka, a to i opakovaná, která je úmyslně způsobena žákem (nebo osobami zodpovědnými za výchovu) a obvykle trvá po celý vyučovací den. Rozlišujeme několik kategorií:

- pravé záškoláctví – žák je mimo výuku bez vědomí rodiče
- skryté záškoláctví – rodiče se podílejí na úmyslném zameškávání docházky dítěte
- útěky ze školy (interní záškoláctví) – žák dorazí do školy jen na určitý úsek dne
- odmítání školy

Pozdní příchod značí neomluvenou nepřítomnost žáka, která je zpravidla způsobena nedbalostí osob zodpovědných za výchovu a nepřítomnost ve výuce není cílem. Pokud škola pojala podezření na záškoláctví z důvodu časté nepřítomnosti žáka, může vyžadovat potvrzení od lékaře. To je možné pouze, pokud to upravuje školní řád a ve výjimečných případech.

Doporučený postup:

Při neomluvené absenci v rozsahu alespoň jedné vyučovací hodiny třídní učitel eviduje nepřítomnost a **vyčká**, zda zákonný zástupce žáka omluví a doloží důvody jeho nepřítomnosti ve vyučování do 2 dnů od počátku nepřítomnosti (§ 50 odst. 1 a § 67 odst. 1 školského zákona), za podmínek stanovených školním řádem.

- Třídní učitel upomíná vhodným způsobem rodiče žáka k doložení důvodu nepřítomnosti žáka.
- Jestliže není důvod nepřítomnosti doložen ani po upomínce, třídní učitel o tom učiní záznam.
- Třídní učitel kontaktuje rodiče či zákonného zástupce žáka a informuje jej o absenci žáka.
- Neformálním rozhovorem učitel zjistí důvod nepřítomnosti žáka, který jej k záškoláctví vedl. Společně domluví další postup ve věci či kázeňský postih (domluva, zajištění poradenství, doučování, služby, ...). Výsledek je zaznamenán.
- V komunikaci se zákonnými zástupci či rodiči žáka je vždy třeba klást důraz na pozitivní přístup a vhodné řešení. Je třeba reálně popsat situaci, popsat žádoucí stav a domluvit se na opatření, která budou přijata k jeho realizaci.
- Následně začíná spolupráce třídního učitele a školního metodika prevence na případu konkrétního žáka. O daném chování, o kontaktu se zákonnými zástupci, o výstupu, který kontakt přinesl, informuje třídní učitel vedení školy, školního metodika prevence a výchovného poradce.

12. Krádeže

Za krádež je považováno jednání, kdy se někdo zmocní věci, která není jeho za účelem si ji ponechat a používat. Drobné krádeže se vyskytují na všech školách.

Doporučený postup:

- Ve školním řádu by měly být zapracovány sankce, které škola použije v případě, že se někdo dopustí krádeže ve škole či při školních akcích.
- Každý, kdo se dopustí krádeže na školní půdě, by měl mít možnost pohovořit si o svém jednání s vedením školy.
- Pečlivě se zabývejte příčinami. Některé jsou polehčující (žák je ke krádeži donucen). Někdy se může jednat i o formu obsedantně-kompulzivního chování, kterou je nutné řešit v rámci odborné péče.
- Preferujte nápravu vztahu mezi poškozeným a zlodějem – trvejte na tom, aby zloděj věc vrátil přímo poškozenému, omluvil se a nabídnul za své jednání nějakou kompenzaci.

- Zákonné zástupce zloděje kontaktujte vždy až poté, kdy budou přesně známy příčiny, které žák k takovému chování vedly, a to zejména v případě mladších dětí.
- Jestliže se jedná o škodu většího rozsahu, kontaktujte Policii ČR a oznamte podezření na spáchání přestupku proti majetku, případně trestného činu majetkové povahy.
- Každou nahlášenou krádež vyšetřujte. Je to důležité jak pro poškozeného, tak pro zloděje. Jakmile budete k dětem mít promluvy o krádežích, nezačínejte je tím, že si všichni mají na své věci dávat pozor. Tyto informace často vyznívají, jako by za krádež mohla oběť, nikoliv zloděj.
- O krádeži a jejím vyšetřování proveďte záznam, ze kterého budou jasně vyplývat všechny důležité skutečnosti: kdo – kde – kdy – jak – proč – ...

Kdy hlásit policii?

V případě, kdy je škoda nikoliv nepatrná, nikdo nejeví snahu o nápravu a škola není vlastními silami schopná domoci se takové nápravy. Musí se jednat o úmyslné zcizení, poškození nebo zničení věci. Hlásíme také tehdy, jestliže o to žádá poškozený nebo poškozená nebo jejich zákonní zástupci.

Kdy hlásit OSPOD?

V případech, kdy se jedná o opakované jednání a výchovná a další opatření, která zvolila škola, neměla žádný účinek.

13. Netolismus – závislostní chování

Termín netolismus značí závislost na tzv. virtuálních drogách. Netolismus má vliv jak na fyzickou stránku (bolesti v oblasti pohybového aparátu, potíže s očima), tak na zhoršující se mezilidské vztahy a zhoršování školního prospěchu a výsledků z důvodu nepravidelného stravování a nedostatku spánku. Zvyšuje se riziko k závislostnímu chování také na alkoholu a drogám. Žák může být odtržen od reality.

Mezi virtuální drogy patří zejména:

- počítačové hry
- sociální sítě
- internetové služby (různé formy chatu)
- virtuální videa
- mobilní telefony
- televize aj.

Doporučený postup:

- Zaměstnanec školy informuje školního metodika prevence či třídního učitele v případě, že si všimne znaků závislostního chování (náhlé změny v chování žáka, únava, nervozita, zhoršení prospěchu).
- Třídní učitel provede neformální rozhovor se žákem.
- Třídní učitel pozve do školy rodiče žáka a nabídne jim odbornou pomoc (pediatr) či konzultaci se školním metodikem prevence.
- Škola nabídne žákům alternativní aktivity pro volný čas.
- Škola poskytne žákům preventivní program (profesionální externí lektor) na dané téma.

14. Sebepoškození

Sebepoškození je komplexním autoagresivním chováním, které nemá fatální následky a lze jej chápat jako nezralou, maladaptivní reakci na akutní nebo chronický stres, nezvladatelné emoce nebo myšlenkové pochody. Nejčastějším místem sebepoškození jsou ruce, zápěstí a stehna.

Nejčastější formy sebepoškození:

- řezání a pálení kůže
- škrábání
- píchání jehlou
- rozrušování nezahojených ran
- značkování rozpáleným kovem nebo např. značkovací pistolí

- obrušování popálené kůže
- kousání, údery, nárazy
- dloubání, tahání kůže, vlasů, ochlupení a další.

Doporučený postup:

- Posoudit aktuální riziko závažného sebepoškození, v případě jeho přítomnosti odeslat žáka do spádového psychiatrického zařízení
- Kontaktovat rodiče, systematická dlouhodobá práce s rodinou
- Předat žáka do péče školního psychologa.
- Motivovat žáka a rodinu k návštěvě odborníka – krizové centrum, psychologická/psychiatrická ambulance.
- Stanovit jasná pravidla a hranice na půdě školy.
- Vhodný přístup je takový, ve kterém je sebepoškozování tolerováno, ale vede ke konkrétním důsledkům – například lze zavést pravidlo, že žák může za učitelem přijít kdykoliv, když pociťuje nutkání poškodit se, ale pedagog se mu nebude věnovat, pokud se poškodí (za podmínky, že jiný dospělý, pedagog či rodič zvládne akutní situaci s eventuálním ošetřením či zabráněním dalším následkům).
- Ohlašovací povinnost se netýká přímo sebepoškozování, ale doprovodných problémů, které sebepoškozování často doprovázejí – šikany, sexuálního zneužívání, zanedbání péče, týrání dítěte (syndrom CAN) atd.
- Povinnosti hlášení ale podléhá navádění dětí k sebepoškození/sebevraždě jinou osobou či skupinou osob
- V případě přímého rizika vážného zranění nebo smrti následkem sebepoškození je namíste okamžitá hospitalizace na psychiatrii (i nedobrovolná) – při odmítání hospitalizace bývá nutná asistence Policie ČR

15. Náboženská hnutí a sekty

Za rizikové jsou považovány především skupiny řazené ke kultům a sektám. Pojem sekta označuje v kontextu primární prevence rizikového chování určitou ohraničenou sociální skupinu,

jejíž členové sdílejí stejnou ideologii, skrze ni se vymezují ke svému okolí a dochází k postupné sociální izolaci, manipulaci a ztrátě soukromí.

Doporučený postup:

- Vždy naslouchejte svým žákům, mějte přehled o tom, jaké jsou mezi nimi aktuální témata, tedy co čtou, co poslouchají nebo co sledují v televizi.
- Nikdy neodsuzujte, spíše vysvětľujte a snažte se o posilování důvěry mezi Vámi a žákem.
- Netabuizujte témata – mluvit se dá i o satanismu, jde jen o to, jakým způsobem.
- Snažte se vždy poskytovat objektivní informace za využití všech dostupných zdrojů.
- Nesnažte se vnucovat svůj nebo správný pohled na věc a nechte zaznít i názory ostatních (nejlépe v řízené diskusi).
- Nikdy nezesměšňujte „idoly“ žáků.
- Jestliže máte podezření, že se ve vašem okolí objevil nějaký problém z této oblasti, snažte se vždy získat co nejvíce informací, než začnete jednat.
- Své jednání se vždy snažte konzultovat s odborníky.
- Jestliže má pedagog jistotu, že byl spáchán trestný čin, má ze zákona povinnost kontaktovat orgány činné v trestním řízení. Jestliže má takové podezření, zákon určuje školskému zařízení za povinnost nahlásit tuto skutečnost na OSPOD.
- V případě, že rodiče/zákonní zástupci odmítají se školou spolupracovat a odmítají se účastnit výchovných komisí, je škola opět oprávněna kontaktovat OSPOD.

16. Hazardní hraní

Jako hazardní hraní nebo hráčství můžeme označit jakékoliv jednání, které vyžaduje nevratné investice s vidinou zisku založeného na náhodě. Součástí takového chování je představa rychlého nabytí peněz nebo jiných hmotných výher. Hazardní hry jsou pro sázející z dlouhodobého hlediska nevýhodné a vytvářejí bludný kruh. Zároveň vedou k patologické závislosti na hře, finančním potížím a dalším rizikům. Mezi hazardní hry řadíme: peněžité nebo věcné loterie (losy), tomboly, číselné loterie a okamžité loterie, bingo, kurzové, dostihové a jiné sportovní sázky,

sázkové hry v kasinu (ruleta, blackjack apod.), výherní hrací přístroje, sázkové hry provozované prostřednictvím centrálního a lokálního loterijního systému, karetní hry a sázkové hry na internetu (on-line hazardní hry), což je poměrně novým a častým trendem u mladých lidí. On-line hry jsou nebezpečné zejména proto, že mohou být provozovány po dlouhou dobu velmi skrytě, jsou takřka všude dostupné a manipuluje se pouze s virtuálními penězi. Škodlivé hráčství lze charakterizovat jako jakýkoliv druh opakovaného hraní hazardních her, jež má za následek finanční potíže, dluhy, rozvoj závislosti, problémy ve vztazích, ale i potíže v oblasti duševního a fyzického zdraví. U dětí a mladistvých do 18 let považujeme za škodlivé jakékoliv hazardní hraní. Extrémní případ škodlivého hraní je definován jako patologické hráčství, což je také oficiální psychiatrickou diagnózou.

Doporučený postup:

- V případě podezření, že se nezletilý žák věnuje hazardnímu hraní, by měl pedagog (nejlépe třídní učitel) nejprve informovat rodiče žáka při osobním setkání.
- Podporu v této situaci může žákovi a jeho rodičům poskytnout školní metodik prevence nebo výchovný poradce.
- Pokud rodiče odmítají spolupracovat se školou, je škola oprávněna informovat OSPOD.
- Jestliže je nutné navázat intervencí pro žáka či třídní kolektiv, je možné se obrátit na oblastního metodika prevence, který poskytne pomoc, případně osobně navštíví školu a provede preventivní program.
- Jestliže má učitel důvodné podezření, že byl v souvislosti s daným problémem spáchán trestný čin (krádež, ublížení na zdraví, podvod ...), měl by informovat vedení školy a ve spolupráci s pracovníky školního poradenského pracoviště zvolit vhodný postup řešení události. O postupu by měl být vyhotoven písemný zápis. Škola má v případě spáchání trestného činu (i podezření na spáchání) povinnost se obrátit na Policii ČR.

17. Rizikové sexuální chování

Rizikové sexuální chování negativně ovlivňuje jedince, který se ho dopouští, a to jak ve chvíli, kdy se odehrává, tak i v budoucnosti (např. posun hodnot, posílení manipulativních schopností, emoční plochost, v psychologicko-sexuální, zdravotní a také sociální oblasti). Řadíme

sem předčasný začátek pohlavního života, vysokou frekvenci pohlavních styků, náhodné známosti, promiskuitu, prostituční chování, prezentování vlastních erotických materiálů atd. Z širšího hlediska se k rizikovému sexuálnímu chování pojí i další faktory, jako například agresivita, asociální chování nebo nadužívání alkoholu a drog. Dítě může být buď aktivním konatelem rizikového sexuálního chování, nebo jeho obětí. U chlapců může docházet v důsledku rizikového chování, k nárůstu fyzické agrese, a u dívek k sebepoškozování. Projevy sexuální deviace je nutné podchytit včas a poskytnutím adekvátní pomoci možná předejít spáchání trestného činu.

Doporučený postup:

- každé sdělení žáka je potřeba brát vážně
- při určitých a oprávněných obavách z nápadného chování, se může učitel obrátit na poradenského pracovníka
- pokud učitel pozoruje tělesné změny a vidí něco podezřelého, upozornit zákonné zástupce a nabídnout návštěvu odborníka
- dospělý je povinen chránit a prosazovat nejlepší zájem dítěte
- zjištěné násilí páchané na žákovi (i sexuální) je povinnost hlásit na OSPOD nebo Policii ČR

18. Příslušnost k subkulturám

Subkultury jsou přirozenou součástí života dospívajících. Inklinace k nim se začíná projevovat okolo 13. roku života. Z pohledu psychického vývoje představují důležitou součást přechodu mezi dětstvím a dospělostí. Umožňují odpoutat se od pasivního následování rodičů a autorit a jsou prvním krokem v procesu individuace. Některé subkultury mohou ovšem vést k osvojení si některých forem rizikového chování, nejčastěji v podobě závislostí. Subkultury žákům slouží k setkávání s jedinci stejné generace, přinášejí pocit sounáležitosti a vytvářejí prostor pro navazování intimních vztahů.

Mezi nejčastější subkultury patří:

- Anarchismus
- Emo
- Gothic/ witch

- Hip-hop
- Ska/ Reggae
- RPG komunity/ síťové PC hry
- Skinheads

Doporučený postup:

- negativní pohled na danou subkulturu může být pouze výsledkem vlastních předsudků
- doporučujeme více se o dané subkultuře dozvědět
- brát v potaz rizika plynout z příslušnosti k dané subkultuře, ale dopředu nepředjímat
- podat pomocnou ruku a zároveň jasně nastavit hranice nepřijatelným formám chování
- v případě potíží spolupracovat se zákonnými zástupci nebo s poradenským zařízením

19. Psychická krize/duševní onemocnění žáka

Duševní zdraví zahrnuje oblast emocionální, psychické a sociální pohody. Psychická krize je reakcí člověka na náročnou životní situaci nebo nějakou dramatickou změnu. Doprovází ji negativní emoce. Projevuje se selhávání v osobním i pracovním/ studijním životě, a pozorovatelné změny jsou patrné také v psychické, biologické i sociální oblasti. Posilování resilience, sebevědomí a sebevědomí může být v období adolescence významným nástrojem k tomu, aby mladý člověk předešel krizi a dokázal se vyrovnat s psychickými obtížemi. Všechny úzkostné poruchy jsou spojovány se symptomem patologické úzkosti. Kolem puberty, ve věku 11 – 15 let, se objevuje sociální fobie, a ta může být spojena se školní docházkou. Vyznačuje se obavami a strachy v důsledku zvýšené pozornosti jiných lidí, což může vést k vyhýbavému chování a nárůstu sociální izolace. Mezi nejzávažnější příznaky, které v období dětství a dospívání vyžadují psychiatrickou intervenci, patří jakékoliv formy agrese, včetně suicidálního chování, účelového vyhrožování, sebepoškozování a agrese vůči věcem nebo zvířatům. Méně nápadnými symptomy pak mohou být například změny v chování a myšlení, režimu spánku, zájmů a vztahů s vrstevníky, zhoršení školního výkonu, soustředění, výkyvy nálady. Tyto příznaky, bývají pro okolí méně nápadné, i tak však jistě stojí za pozornost. Patologická může být absence vývojové změny v dospívání, například stagnace osobnostního vývoje.

Doporučený postup:

- vedení podpůrného rozhovoru při zaznamenání psychické nepohody, krize či počínajícího duševního onemocnění u žáka
- domluva s žákem na dalším postupu – „nejsi na to sám“, nejednat za „žákovými zády“
- se žákem by měl pracovat takový pedagog, k němuž má žák důvěru, možnost probrat situaci se ŠPP
- doporučení, aby rodiče kontaktovali PPP, psychologickou nebo psychiatrickou ambulanci
- škola nabízí zákonným zástupcům spolupráci a podporu – je to složité období i pro ně
- upozornění – součástí léčby je i farmakoterapie, což má vliv na každodenní fungování
- pokud zákonný zástupce nespolupracuje, pedagog hledá metodickou podporu u psychologa ze spádové PPP, a to i proti vůli zákonných zástupců
- kontaktovat OSPOD je na místě, pokud se jedná o ohrožení zdraví či života dítěte
- žák má právo požádat o pomoc školu, školské zařízení i OSPOD při ochraně svých práv a života i bez vědomí zákonných zástupců
- v případě bezprostředního ohrožení zdraví dítěte je na místě volat rychlou záchrannou službu
- v případě přímého rizika vážného zranění nebo smrti následkem psychické krize/duševního onemocnění (např. výrazné suicidální myšlenky, započatý suicidální pokus), následuje okamžitá, i nedobrovolná hospitalizace na psychiatrii – při odmítání je nutná asistence Policie ČR

V jakém případě vyrozumět OSPOD/ Policii ČR

- NE u duševních onemocnění, platí i u sebepoškozování
- ANO v případě závažné šikany dítěte, sexuálního zneužívání, zanedbávání péče, týrání dítěte
- ANO při navádění jedinců k sebepoškozování/sebevraždě

20. Sebevražedné jednání

Formy sebevražedného chování zahrnují širokou škálu projevů, kam patří úvahy o sebevraždě, myšlenky na sebevraždu, její plánování, pokus o sebevraždu a dokonaná sebevražda. Sebevražda je vědomé a úmyslné ukončení života jedince vlastní rukou. Pokus o sebevraždu

je vědomý akt s úmyslem zemřít bez smrtícího konce (někdy se může jednat o volání o pomoc). Sebevražedné tendence vystihují počáteční úvahy o sebevraždě, postupné plánování, jak ukončit svůj život, až po rozhodnutí o realizaci sebevražedného úmyslu.

Varovné signály – jak může vypadat žák, který pomýšlí na sebevraždu

Jedinec, který pomýšlí na sebevraždu, často prožívá nesnesitelnou psychickou bolest, z níž se snaží uniknout. Projevy sebevražedného jednání u dětí a dospívajících se liší od dospělých. Obvykle je možné zaznamenat změny v chování, prožívání i v tom, co nám žáci přímo i nepřímo říkají. U jedince, který pomýšlí na sebevraždu nemusíme pozorovat všechny varovné signály. Všechny varovné příznaky je potřeba brát vážně, protože není pravdou, že kdo o sebevraždě mluví, ten ji nespáchá. Často se objevují v různé kombinaci. Měli bychom zbystřit, když se žák začne projevovat významně jinak, než jak ho známe.

Změny v chování:

- samotářství, vyhýbání se kamarádům či oblíbeným činnostem
- potíže se soustředěním
- zhoršený školní prospěch
- rizikové chování (např. užívání návykových látek)
- změna chuti k jídlu
- potíže se spánkem (např. polehávání či pospávání v hodinách)
- potíže ve vztazích
- zanedbávání svého vzhledu
- sebepoškozování
- zabývání se myšlenkami na sebevraždu či ukončení života
- vyhledávání informací o sebevraždě, shromažďování prostředků k vykonání sebevraždy (např. lano, léky)
- rozdávání osobních věcí

Změny v prožívání:

- náhlé změny nálad
- dlouhodobý smutek, plačtivost

- zvýšená úzkostnost
- podrážděnost, výbuchy vzteku
- vyčerpanost, apatie, pasivita
- nízké sebehodnocení a sebedůvěra

Změny v komunikaci:

- nepřímé/přímé vyjádření, že chce zemřít: „*Přál/a bych si být mrtvý/á. Nechci žít. Kéž bych se nikdy nenarodil/a.*“
- vyjádření beznaděje: „*Nic nemá smysl. Můj život nemá smysl.*“
- vyjádření toho, že je všem na obtíž: „*Kdybych tu nebyl/a, nikomu bych nechyběl/a.*“
- psaní deníku či básní, ve kterých se objevuje téma smrti či sebevraždy
- loučení se s ostatními, dopisy na rozloučenou

Doporučený postup:

Mírné riziko

- pokud má pedagog podezření nebo informace o žákových myšlenkách na sebevraždu, musí nejprve pracovat se sebou (rozhovory o sebevraždě jsou nekomfortní a je potřeba se naladit)
- podpůrný rozhovor může vést jen pedagog, který má s žákem dobrý vztah a jeho důvěru
- cílem podpůrného rozhovoru je vyjádřit zájem o žáka a ukázat mu, že pomoc existuje
- pokud se žák nechce sdílet, je možné mu nabídnout, zda je ve škole někdo, s kým by rád mluvil
- zásadní je neslibovat naprostou důvěrnost informací

Střední až vysoké riziko – suicidální tendence

- nenechávat žáka samotného
- vést podpůrný empatický rozhovor
- vysvětlit mu, že budou kontaktováni jeho zákonné zástupce
- zavolat si na pomoc další dospělou osobu, která volá zákonným zástupcům a informuje o situaci
- předat zákonným zástupcům kontakt na odbornou pomoc

- rovnou se se zákonnými zástupci domluvit na další schůzce, kde je vhodné prodiskutovat, v jaké formě bude žák nadále zapojen do vyučování a nastaví se informovanost o jeho stavu
- je vhodné vytvořit krizový plán pro případ opakované situace

Akutní riziko – pokus o sebevraždu

Jde o situaci, kdy si žák již patrně ublížil, chystá se k tomu nebo vyhrožuje ublížením.

První dospělý, který žáka najde by měl:

- snažit se jednání zabránit nebo poskytnout první pomoc
- nenechat žáka o samotě
- volat rychlou záchrannou službu
- zavolat další dospělou osobu, která mu pomůže situaci řešit
- informovat zákonné zástupce o situaci
- informovat ředitele a pracovníka ŠPP
- povinností školy je zaznamenat situaci do knihy úrazů
- ve škole je důležité žáka průběžně sledovat a spolupracovat s rodinou

Krizový plán – pozůstalá třída/ škola (zemřel někdo ze školy)

A. Informace se do školy dostane jinak než přímo od rodiny

- pedagog, který informaci zjistí ji předává školnímu metodikovi prevence/ psychologovi a třídnímu učiteli (ten je také pozůstalý), ti pak koordinují další postup
- pokud se toto dozví pedagog od třídy je třeba zastavit fabulace a dát zprávu o tom, že tyto informace nemáme, ale budeme se tomu věnovat a třídě sdělíme, co budeme moci. Třídě nabídnout prostor pro emoce a pracovat s nimi - sdílet, pojmenovat, normalizovat a hledat, co aktuálně potřebují.

B. TU/ ŠMP/ zástupce školy komunikuje s rodičem

- Co rodiče v tuhle chvíli od školy potřebují
 - o Nabídka okamžité pomoci – odkaz na služby (Rodičovská linka, Linka Bezpečí, Krizová centra pro dospělé a děti, Poradna Vigvam, Nadační fond Vrba, Nadace EP Corporate Group - nadace pro přímou finanční podporu po pozůstalé, Základní informace pro pozůstalé MMR, Právní rádce pro pozůstalé D. Záhumenský + lokální organizace - Klára pomáhá, Zastávka, hospic apod.)
 - o Komunikace ven ze školy, vyjádření soustrasti (media)
 - o Osobní věci dítěte
 - o Domluvit, jaké informace je možné sdělit pedagogům a žákům školy. Informovat o tom, jak postupujeme, pokud nějaké informace přinesou žáci (pravdivé, zkreslené)
 - o Téma pohřbu – bude veřejný? Účast žáků a pedagogů školy? Informovat o hledání varianty rozloučení pro třídu.
 - o Potřeba případně další komunikace - nabídka

Schůzka ŠPP – ředitel, ŠMP, psycholog

- Domluvit hlavní osobu, která postup koordinuje
- Třídní učitel je také pozůstalý – přizvat někoho s nadhledem externisty – ŠMP, psycholog, neziskové organizace, oblastní metodik prevence z PPP (není vhodné u dětí v MŠ, kde externista může spíše rušit)
- Domluvit postoj školy, jestli a jak bude škola dělat pietní místo (někde, kam může každý, ale není nutné kolem chodit, když nechci)

Schůzka s ostatními pedagogy

- Sdělit, kdo je hlavní osoba, která koordinuje postup, s kým se domlouvat, ptát se, sdílet info
- Sdělit faktické informace (v podobě, ve které mohou uniknout) + potřeby rodičů
- Informace o plánu – co se bude dít, kdo je jak zapojen, media, pietní místo
- Způsob komunikace s třídami + nabídka pomoci externisty
- Mimořádné třídní schůzky/ email rodičům od ředitele (ideálně ve stejnou chvíli, kdy učitelé sdělují třídám – aby rodiče věděli, byli připraveni, že děti mohou mít dotazy, čeho si všimnout, nabídka podpory a pomoci ze strany školy/ jiné organizace)

- Příprava na častější třídnické hodiny
- Potřeby + dotazy + nabídka podpory

Komunikace se třídou – akutně - kdo? TU + ŠMP/ psycholog

- S třídou by měl komunikovat někdo, kdo je dobře zná a má s nimi vztah - ŠMP
- Sdělit pravdivá, stručná, popisná fakta - tedy i říct, že něco nevíme
- Preventivní kroky v případě úmrtí sebevraždou
- Domluvit plán na den – týden (zejména ve třídě, kde dítě zemřelo)
- Normalizace všech emocí spojených
- Info – jak to teď řeší škola, co kdo dělá, co se bude dít
- Mapování potřeb žáků + směřovat k jejich aktuálnímu naplnění – mluvit, mlčet, být spolu, pracovat, kreslit..

Komunikace s třídou – za týden

- Rituál (pohřeb, vlastní třídní rituál..)
- Vracet se do normálního režimu s povolenými výkonovými limity
- Vzkaz pro pozůstalé rodiče?
- Pietní místo?
- Místo pro sebe – co mohou žáci dělat, pokud potřebují a kde mohou najít
- Realizovat mimořádné třídní schůzky

Komunikace s třídou – „výroční aktivity“

- 3 měsíce, 1 rok, dle aktivit do jednoho roku (Vánoce, sportovní soutěže, kterých se dítě účastnilo atd.)
- Dát tomu prostor, myslet na to, věnovat se jim (napsat vzkaz, mluvit o tom..)